

ВІСНИК

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 5 (25)

ЖОВТЕНЬ 2010 р.

Заснована у
2006 році.

Розповсюджується
безкоштовно

ВІДБУЛАСЯ КОЛЕГІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

15 жовтня 2010 року в Міністерстві охорони навколишнього природного середовища відбулося засідання колегії Державної служби заповідної справи. На ньому розглянуто питання «Про підсумки роботи держслужби заповідної справи та установ природно-заповідного фонду за 9 місяців 2010 року», з якого доповідав заступник начальника згаданої служби Ігор Іваненко. А «Щодо стану фінансування та освоєння коштів за бюджетними програмами «Заходи зі створення і збереження природно-заповідного фонду, ведення кадастрів тваринного і рослинного світу, Червоної книги» та «Формування національної екологічної мережі» доповідь зробила завідувачка сектору Держслужби Надія Федюк. Про основні завдання Держслужби заповідної справи та установ природно-заповідного фонду Мінприроди на 2011 рік доповів перший заступник начальника Держслужби Микола Стеценко.

Перед учасниками колегії виступили також заступник Міністра охорони навколишнього природного середовища Сергій Гошовський та начальник Держслужби заповідної справи Міністерства Віктор Канцурак.

Керівники установ природно-заповідного фонду мали змогу виступити в обговоренні доповідей, інформували про стан справ на місцях, висловили свої пропозиції щодо дальшого поліпшення роботи.

Рішенням колегії директорам національних, біосферних та природних заповідників, національних природних парків

доручено підготувати детальні кошториси та обґрунтування із залученням земле-впорядних організацій та внести запити на розроблення проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок в постійне користування адміністраціям та щодо організації і встановлення меж територій ПЗФ в природі. Крім того, прийнято рішення до кінця 2010 року розробити проекти організації території національних природних парків «Прип'ять-Стохід», Мезинський, Ічнянський та «Голосіївський».

Також директорам природоохоронних об'єктів, підпорядкованих Мінприроди України, було доручено розробити передпроектні пропозиції щодо розвитку рекреаційних об'єктів та маршрутів на 2011-2012 роки за рахунок власних коштів з фінансовим об'рунтуванням та схемою, передбачивши збільшення кількості відвідувачів території ПЗФ удвічі. Наступним кроком повинно бути забезпечення підготовки не менше двох проектних пропозицій та подання їх до міжнародних природоохоронних організацій, вжиття заходів щодо розвитку міжнародного співробітництва установи.

Рішенням колегії директорам заповідників також доручено протягом 2010-2011 років організувати та провести фестивалі зі специфіки діяльності установ, створити літні табори та забезпечити періодичний випуск газет, що висвітлювали б діяльність установ.

(За матеріалами веб-сайту
Мінприроди України).

УКРАЇНЬСЬКА ПІДТРИМКА НІМЕЦЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОЕКТУ

13-16 вересня ц. р. делегація Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, на чолі з начальником Державної служби заповідної справи Віктором Канцураком, взяла участь у робочій експертизі Проекту із приєднання німецьких давніх букових лісів до українсько-словацького об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат». Активна підтримка української сторони, зокрема переконлива аргументація професора, директора Карпатського біосферного заповідника Федора Гамора з цього приводу, на думку експерта IUCN (МСОП) Девіда Міхалика (США) та директора департаменту охорони природи Міністерства довкілля Німеччини Ельзи Нікель, є надзвичайно важливою для реалізації цього транснаціонального екологічного проекту.

На зустрічі у Берліні обговорено також ряд інших питань українсько-німецької співпраці у природоохоронній сфері.

Ігор ІВАНЕНКО,
заступник начальника
Державної служби
заповідної справи Мінприроди України.

ЧИТАЙТЕ У НОМЕРІ:

1 стор. – Звіт із засідання колегії Державної служби заповідної справи. Україна підтримала німецький екологічний проект.

2-3 стор. – Стаття-звіт Ф. Гамора про міжнародну науково-практичну конференцію в Ужгороді на тему «Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи». Коментарі учасників конференції.

4 стор. – Стаття В. Губко про розробку та реалізацію у заповіднику міжнародних проектів.

5 стор. – Звіт М. Рибакі із колегії Держслужби заповідної справи.

6 стор. – Дні відкритих дверей в еколого-освітньому центрі КБЗ.

7 стор. – Цінні види рослин і тварин у заповіднику.

8 стор. – Розповідь про ветерана праці Д. Куріна.

ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДИ ТА ПОЛІПШЕННЯ ЖИТТЯ ГОРЯН

8-10 вересня ц. р. в Ужгороді, з ініціативи голови Закарпатської обласної ради М.М. Кічковського, під патронатом Президента України В.Ф. Януковича та Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи, пройшла Міжнародна науково-практична конференція "Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи".

Цей науковий форум по суті став продовженням серії міжнародних науково-практичних конференцій, що організовувались адміністрацією Карпатського біосферного заповідника протягом багатьох років у місті Рахові. Підкреслюю, що найбільш резонансними серед них були: "Карпатський регіон і проблеми сталого розвитку" (1998 р.) "Екологічні та соціально-економічні аспекти катастрофічних стихійних явищ у Карпатському регіоні (повені, селі, зсуви)" (1999), "Гори і люди (у контексті сталого розвитку)" (2002), "Екологічні та соціально-економічні аспекти збереження етнокультурної та історичної спадщини Карпат" (2005 р.), "Екотуризм та сталий розвиток у Карпатах" (2007) та інші. Важливо, що на підставі наших пропозицій та за результатами їх обговорення на цих конференціях прийнято, до прикладу, Рамкову конвенцію "Про охорону і сталий розвиток Карпат", Закон України "Про мораторій на проведення суцільних рубок у ялиново-букових лісах на гірських схилах Карпатського регіону", Постанову Кабінету Міністрів України "Про державну підтримку Програми еколого-економічного та соціального розвитку гірської Рахівщини на період 1998-2005 років" тощо. Слід підкреслити також, що в цьому важливому для нас урядовому документі записано: "З метою підтримки розвитку гірської Рахівщини Закарпатської області, стабілізації соціально-економічного становища в регіоні, збереження унікальних природних екосистем, освоєння потужного рекреаційного потенціалу, створення на цій основі зони екологічно зорієнтованого туристично-оздоровчого комплексу, що має загальнодержавне зна-

чення", передбачалося виділити до 400 мільйонів гривень.

З позиції історичної ретроспективи, тут не зайвим буде нагадати також, що на зборах активу району з цього приводу тодішньої голова районної ради та райдержадміністрації М.О. Даскалюк говорив: „Протягом багатьох років, аж до державного рівня, гостро ставилось питання про те, що подальше промислове навантаження в регіоні неможливе, потребують значного скорочення вирубування лісів, обмеження шкідливих для людини й природи виробництв. При цьому наші рекреаційні можливості використовувались далеко не в повній мірі.... Однак цілісної програми досі ми не мали....

... Понад два роки тому директор Карпатського біосферного заповідника Ф.Д. Гамор зініціював розробку програми послідовної переорієнтації подальшого розвитку Рахівщини на пошук шляхів збереження її унікальної природи, використання навколишнього середовища для потреб рекреації, подолання важких наслідків господарювання у минулому, оновлення традиційного використання наших можливостей для оздоровлення і туризму, що мало б загальнодержавне значення" ("Зоря Рахівщини" за 26 березня 1998 р., №14 (6213).

І дуже цікаво, що така постановка питання, але уже для Карпат та інших гірських регіонів Європи, стала головним лейтмотивом декларації, яку схвалила міжнародна конференція в Ужгороді. Ці ідеї пройшли червоною ниткою у доповіді голови обласної ради Михайла Кічковсь-

кого, виступах заступника голови Верховної Ради України Миколи Томенка, Міністра регіонального розвитку та будівництва Володимира Яцуби, голови Державного комітету лісового господарства Миколи Шершуна, голови комітету сталого розвитку Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи Гайї Доганогли та інших. Поряд з цим, дуже прикро, що на конференції в Ужгороді, а напередодні і на сторінках газети „Новини Закарпаття” (7 вересня ц.р., №99 (3688), директор Інституту регіональних досліджень НАН України Василь Кравців виступив з різкою критикою Закону України „Про статус гірських населених пунктів в Україні”, прийняття якого, теж до речі, поряд з іншими науковцями, я зініціював ще на початку дев'яностих років (журнал „Карпатський край”, 1993 р., №9-11 (98-100)). Пан Кравців запропонував, зокрема, скасувати доплати до пенсій і посадових окладів жителям гір, які нібито є дискримінаційними щодо інших громадян України і суперечать статті 24 Конституції України. Як аргумент, цей пан заявив: „Чому моя старенька мама, яка проживає далеко від Карпат, не отримує доплату до пенсії, а гуцули, що проживають у горах, мають такі привілеї?”. Але найбільше мене здивувало не випад Кравців проти

горян, а мовчазна згода, з якою сприйняли гірські чиновники цю заяву. Тому, виступаючи на конференції, мені довелося з її високої трибуни спростувати абсолютно несправедливі вимоги цього оратора та нагадати усім, що у горах легко дихається, але важко житисься. І завдання науки та влади думати не про те, як погіршити становище людей у горах, як ускладнити тут ситуацію, а яким чином допомогти горянам, перш за все, – матеріально, та зменшити антропогенний вплив на вкрай вразливі гірські екосистеми. Радує, що з цієї ж трибуни мене активно підтримав голова Державного комітету лісового господарства України Микола Шершун.

Додам, що під час роботи секції з питань транскордонного та міжмуніципального співробітництва, якою автор цих рядків мав честь керувати, обговорено досвід наукових установ, місцевих та регіональних влад у забезпеченні сталого розвитку гірських регіонів Європи, запропоновано для цього широке впровадження інноваційно-інвестиційних проектів, як дієвих інструментів транскордонного та міжмуніципального співробітництва.

Федір ГАМОР,
директор Карпатського біосферного заповідника,
учасник конференції.

КОМЕНТАРІ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

У рамках міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи», напередодні її проведення, кореспондент газети «Новини Закарпаття» Анастасія Макара поцікавилася в директора Карпатського біосферного заповідника, доктора біологічних наук, професора, заслуженого природоохоронця України Федора Гамора про те, яким він бачить майбутнє Карпат?

— Сьогодні Українські Карпати і, особливо, Закарпаття володіють потужним природно-ресурсним потенціалом, унікальним біологічним та ландшафтним різноманіттям, неповторними історико-культурними цінностями. Але, поряд із цим, гірські екосистеми у цій частині Європи є надзвичайно вразливими. Через непродумане господарювання впродовж сотень років тут порушено екологічну рівновагу, що сприяє формуванню катастрофічних паводків, селів, зсувів та інших природних стихійних явищ. У горах панує бідність та безробіття і наші люди вимушені, як і колись, шукати кусень хліба по світу. Тому, як оптиміст, мрію, що в майбутньому і цей край, при розумному господарюванні, руками нашого трудолюбивого люду зможе перетворитися в один із найблагополучніших куточків на Землі. Я переконаний, що здоровий глузд зможе перемагти, і нам, попри всі труднощі та непорозуміння, все-таки вдасться відновити екологічну рівновагу в горах, переорієнтувати тут економіку та запровадити екологічно безпечні методи господарювання. Ми збережемо унікальні природні цінності, забезпечимо гармонійний розвиток туристично-рекреаційної індустрії, проведемо у Карпатах у 2022 році зимові Олімпійські ігри. А ще налагодимо виробництво екологічно чистих продуктів харчування, глибоку переробку деревини, дикоростучих плодів, ягід та грибів, раціонально використаємо мінеральні води. В такий спосіб у гірських поселеннях буде створено достатньо

Григорій ПОП – доктор хімічних наук, завідувач відділу поверхнево-активних речовин біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України.

— Міжнародна конференція, що відбулася з ініціативи голови Закарпатської обласної ради Михайла Кічківського, — це дуже потужний і необхідний захід. Сталий розвиток Карпат — основа нашого життя. Тут і економіка, і екологія, тут і добробут населення. Жителі гірських районів, зокрема й Закарпаття, живуть у дуже складних умовах, через те, звичайно, у полі зору нашої конференції також поліпшення умов життя людей в гірських глибинках. Сьогодні регіо-

нальним, місцевим владам слід проявляти більше ініціативи і створювати гідні умови для людей, які там проживають, а не в усьому покладаються тільки на уряд. Потрібно, перш за все, турбуватися про створення нових робочих місць, покращення доріг. Адже восени, взимку, дивуєшся: як у гірській місцевості люди виживають. Безумовно, для на-

селення, в першу чергу нашого краю, ця конференція має надзвичайно велике значення в тому, що сьогодні не вистачає коштів на найнеобхідніше: для боротьби з паводками, із різними стихійними лихами, які почастишли останнім часом. А допомога Європи у цьому випадку повинна бути завдяки цій конференції тому, що матеріали зараз готуються і вони звучатимуть на різних європейських рівнях. Я переконаний, що справи підуть на краще.

(За матеріалами веб-сайту Закарпатської обласної ради).

робочих місць, відбудується соціальна інфраструктура. Крім того, сподіваюся, що ближчим часом запуснені та зарослі чагарниками землі Закарпаття знову перетворюються у квітучі сади та виноградники, а наші вина, овочі та фрукти оволодіють європейськими ринками. Ось так розумію впровадження концепції сталого розвитку у Карпатах, яку завтра будемо обговорювати на міжнародній конференції в Ужгороді.

(«Новини Закарпаття» за 6 вересня 2010 р. № 99)

Олег АДАМЕНКО, доктор геолого-мінералогічних наук, професор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу:

— Ця конференція особливо тим, що до наукових проблем долучились урядовці. І це — надто важливо. Ми повинні виробити консенсус, аби сталий розвиток став державним пріоритетом, як то є в багатьох країнах Європи.

СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ У КРИМУ

З 20 по 24 вересня ц.р., на базі пансіонату «Актор», що розташований в селищі Місхор Автономної Республіки Крим, відбувся семінар-практикум на тему: «Нормативно-правове забезпечення діяльності бюджетних установ, вимоги до складання фінансової, податкової звітності та основні напрямки бюджетної політики у 2011 році». Навчання проводилось для працівників фінансових і бухгалтерських служб територіальних та спеціалізованих установ природно-заповідного фонду, що входять до сфери управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

Семінар-практикум проводився за участі фахівців Мінприроди, Міністерства праці та соціальної політики, Державної податкової адміністрації та Державного казначейства України.

Загалом, у семінарі взяли участь 54 працівники зі всієї території України. Карпатський біосферний заповідник представляли автори цих рядків.

Основною метою семінару-практикуму було надання фахової допомоги та ознайомлення з актуальними змінами в законодавстві України, координації економічної діяльності та запобігання порушень у фінансово-господарській діяльності.

Організатори навчання також провели для учасників семінару екскурсії до гори Ай-Петрі (1234 м.) та «Воронцовського Палацу».

Оронка МОЖЖЕРОВА, заступник головного бухгалтера,
Віталій ЗАКУРЕНИЙ, начальник відділу економіки і маркетингу - учасники семінару від КБЗ.

ВІД ІДЕЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ – ДО ПРОЕКТУ. ПЕРШИЙ КРОК ЗРОБЛЕНО

Карпатський біосферний заповідник є відомим центром та рушієм міжнародної співпраці в регіоні. Так, нещодавно було завершено черговий міжнародний проєкт за сприяння урядового фонду Німеччини DBU «Планування стратегічного менеджменту Карпатського біосферного заповідника і трансграничного співробітництва», який реалізовувався спеціалістами КБЗ спільно з колегами з Університету сталого розвитку м. Еберсвальде (Німеччина), Інститутом екології «Е.С.О.» (Австрія) та Ужгородським національним університетом. З назви проєкту може зватися, що його тема стосувалася виключно природоохоронної установи. Та насправді це не так. Адже зона діяльності КБЗ виходить за його офіційні межі і спрямована на тісну співпрацю з прилеглими громадами та сусідніми установами.

Саме аспекти взаємодії і враховано в ході реалізації проєкту, основним результатом якого було створення концептуальної моделі управління КБЗ та використання передової практики планування менеджменту природоохоронних територій за допомогою «Відкритих стандартів» та комп'ютерної програми Міраді. Більш того, нашою подальшою метою буде поширення цієї практики серед інших природоохоронних територій України, зокрема карпатських.

Здавалося б, що спільного між створенням концептуальної моделі управління КБЗ та співпрацею з громадами? Насправді сама модель створена на основі бачення зацікавлених сторін та представників громад із зони діяльності КБЗ (у рамках цього ж проєкту в березні ц. р. вони були запрошені на дводенний семінар для висловлення ідей та обговорення наших спільних проблем), визначення єдиних природоохоронних цілей та цінностей, які вимагають найбільшої уваги.

Минув час, проєкт завершено. Використовуючи пропозиції представників громад та органів влади, а також власний досвід, команда проєкту на чолі з

професором Федором Гамором підготувала концептуальну модель, яка разом з рядом інших досягнень була представлена на підсумковому семінарі, що відбувся 6 жовтня 2010 року на базі центральної садиби Карпатського біосферного заповідника. Працівники КБЗ, експерти з німецького Університету сталого розвитку м. Еберсвальде, експерт з австрійського інституту екології «Е.С.О.», фахівці Ужгородського національного університету та присутні зацікавлені сторони і представники громад висловили впевненість, що спільними зусиллями ми зможемо досягти збереження визначених цілей та реалізувати задумані стратегії.

Але підведенням підсумків згаданого проєкту плідна співпраця спеціалістів КБЗ з німецькими колегами не завершилася. Вона стала відправною точкою для обговорення нових планів та ідей, які, в разі успішної реалізації, зможуть гарантувати довгоочікуваний сталий розвиток регіону, зменшити залежність населення від деревних ресурсів та знизити їх виснажливе використання. Саме тому 7 жовтня наступний інформаційний захід було організовано для представників державних лісогосподарських підприємств, громадських організацій та місцевих органів влади. На ньому було представлено перспективи реалізації проєкту, запропонованого професором Федором Гамором, під робочою назвою «Закарпатська ініціатива світової спадщини щодо зменшення негативних наслідків глобального потепління (Транс-КарБіо)» в рамках програми німецького урядового фонду «Міжнародна кліматична ініціатива». Сама проектна заявка знаходиться лише на стадії підготовки, але адміністрація КБЗ разом з німецькими партнерами вважають за потрібне обговорити цю ідею з потенційними партнерами та зацікавленими сторонами вже на цьому етапі.

Кілька слів про перспективи, які відкриваються для регіону в разі успішного затвердження згаданого

проєкту. Сьогодні розвинені індустриальні країни, зокрема великі фірми і корпорації, готові сплачувати так звані «вуглецеві кредити» як компенсацію за викиди CO² в атмосферу. У світі існує спеціальний вуглецевий ринок, на якому реалізуються ці квоти. Але покищо, на жаль, це відбувається без участі нашого регіону, який, без сумніву, є надзвичайно важливим з точки зору зв'язування вуглецю. Адже пралісові екосистеми здатні утримувати значну кількість діоксиду вуглецю, який завдає значної шкоди планеті та є основним рушієм такого вкрай негативного та руйнівного процесу, як зміни клімату. Саме на те, як залучити відшкодування в наш регіон та спрямувати ці кошти на сталий розвиток екологічно чистого, проте економічно нестабільного краю, спрямовані зусилля професорів Федора Гамора та П'єра Ібіша з Університету сталого розвитку м. Еберсвальде (Німеччина).

Наші партнери з Німеччини запропонували вивести Закарпаття на ринок вуглецевих кредитів та залучити сюди кошти, які допомогли б стимулювати сталий розвиток краю і компенсувати переведення лісгоспів на менш виснажливе використання деревних ресурсів, закупівлю новітнього обладнання для ДЛГ-партнерів і впровадження наблизених до природи практик лісокористування (наприклад, вибіркової рубки взаємін суцільних). Крім того, подібні компенсації допоможуть реалізувати ряд соціальних

проєктів, а впровадження глибокої переробки деревини допоможе, по-перше, зменшити обсяги рубок, а також, по-друге, збільшити кількість робочих місць за рахунок організації виготовлення кінцевого продукту, а не просто реалізації кругляка або дощок.

Приємно було почути думки представників Рахівського, Ясінянського та Великобичківського держлісгоспів, їх міркування з приводу можливого проєкту, пропозиції та позитивне ставлення до таких процесів у регіоні. Учасники інформаційного семінару підтвердили, що в разі, якщо проєктна пропозиція буде підтримана, для Закарпаття та Рахівщини зокрема, відкриються незначні досі перспективи як щодо збереження природи, так і стосовно сталого лісового господарства та соціально-економічного розвитку краю.

Отже, будемо сподіватися на успіх цього важливого міжнародного проєкту. Але, в будь-якому випадку, Карпатський біосферний заповідник і надалі докладатиме зусиль, щоб відкрити нові перспективи та ширші горизонти для забезпечення збереження природи та впровадження сталого розвитку регіону через активну діяльність не лише на місцевому, але й міжнародному рівнях, привертаючи увагу світової громадськості до проблемних питань Рахівщини і Закарпаття.

Вікторія ГУБКО,
в.о. начальника відділу
рекреації, зв'язків з громадськістю
та міжнародної співпраці КБЗ.

У КИЄВІ РОБОТУ КБЗ ОЦІНИЛИ ВИСОКО із виступу Миколи Рибак на робочій нараді заповідника

Доповідач зазначив, що на черговому засіданні колегії Держслужби заповідної справи України у Києві, яке відбулося 15 жовтня ц.р., в основному за всіма напрямками, діяльність Карпатського біосферного заповідника за 9 місяців 2010 року оцінено досить високо. Зокрема, його названо у числі тих установ ПЗФ, які виконали усі показники фінансово-господарської діяльності. При цьому ріст доходів спеціального фонду майже на 50% відбувся за рахунок надходжень від екоосвітньої і рекреаційної діяльності, і вони становили 275 тис. грн.

Стосовно забезпечення установ ПЗФ правоустановчими документами, то в КБЗ у нинішньому році закінчується дія проекту організації території, розпочинається розробка нового на наступні 10 років. Запит на фінансування розробки цього проекту із бюджету держави зроблено, затверджено заходи щодо вирішення зазначеного питання.

Для удосконалення роботи служби державної охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у січні ц.р. було внесено зміни і доповнення до Закону «Про природно-заповідний фонд України», згідно із яким СДО отримала статус правоохоронного органу. Цей статус гарантує посадовим особам служби та членам їх сімей соціально-правовий захист держави і, звичайно, мав би позитивно впливати на підвищення ефективності роботи природоохоронців. Стосовно служби державної охорони заповідника, то станом на сьогодні вона нараховує 121 працівника. Хоч на засіданні колегії в Києві вона названа в числі кращих за кількістю складених протоколів та приписів за адміністративні правопорушення чинного природоохоронного законодавства, однак їх кількість на одного працівника не можна назвати достатньою. Взагалі, роботу служб держохорони установ ПЗФ впродовж року визнано неефективною. Надано відповідні доручення

керівникам, які стосуються посилення вимогливості до працівників СДО за виконання ними службових обов'язків. Особливо це стосується встановлення тісних контактів з місцевими правоохоронними та інспекційними

альному засіданні відзначено також й позитивний рівень еколого-освітньої діяльності заповідника, особливо – масові заходи «Чиста країна», вперше проведене урочисте відзначення професійного свята

менеджменту Карпатського біосферного заповідника» та ряд інших, про які повідомляла преса, інші ЗМІ. Резонансним також був міжнародний круглий стіл у географічному центрі Європи на тему «Транскордонна співпраця та сталий розвиток», проведений Закарпатською областною радою та заповідником.

На колегії Держслужби заповідної справи у столиці позитивно відмічено хорошу виконавську дисципліну КБЗ.

Відзначаючи внесок у виконання завдань заповідника колективів ПНД відділень, відділів і служб, доповідач підкреслив, що не всі вони працюють однаково ефективно, наприклад, над власними доходами від рекреації та екоосвітньої діяльності. Не в усіх належним чином дотримуються виконавської дисципліни.

– Усе це тим більше важливо, – зазначив М. Рибак, – що завдання на 2011 рік перед колективом стоять ще більш напружені і відповідальні. Найважливішими серед них є підготовка тендерних пропозицій за державними програмами фінансування, дальше зміцнення і вдосконалення міжнародної співпраці за вже розпочатими і новими проектами. Йдеться про такі із них, як українсько-швейцарський парасольковий – «Співпраця між установами», вже загатини українсько-німецько-австрійський та українсько-швейцарський – «Структура біотопів та біорізноманіття букових пралісів», українсько-німецький з Університетом сталого розвитку м. Еберсвальде – «Закарпатська ініціатива світової спадщини за подолання негативних наслідків глобального потепління ТрансКарБіо». До цього ж належить вироблення спільних дій щодо створення транскордонного українсько-румунського резервату «Гори Мараморощини». Metи поглиблення цієї співпраці служиме й будівництво міжнародного природоохоронного навчально-дослідного центру КБЗ в Квасах та ряд інших заходів.

Василь БОЙЧУК.

РОБОЧА НАРАДА ЗА ПІДСУМКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАПОВІДНИКА

18 жовтня ц.р. проведено робочу нараду працівників заповідника за підсумками роботи колегії Державної служби заповідної справи Мінприроди України та установ природно-заповідного фонду, яка відбулася у Києві 15 лютого, а також розглянуто завдання колективу КБЗ на 2011 рік. Про це доповів в.о. директора заповідника – перший його заступник – головний природознавець, заслужений природоохоронець Микола Рибак. Заступник директора з науково-дослідної та еколого-освітньої роботи Василь Покин'ячереда розповів про науково-дослідну діяльність заповідника за 9 місяців ц.р., а заступник директора з господарських питань Микола Гречук проаналізував стан протипожежної і техніки безпеки, дотримання водіяних правил дорожнього руху, стан будівництва об'єктів заповідника та готовності установи до роботи взимку. Начальник відділу пропаганди та екоосвіти Вікторія Бундзяк інформувала про виконання програми року з екоосвіти та рекреаційної діяльності КБЗ.

У виступах учасники наради піднімали питання, які стосувалися поліпшення роботи служби державної охорони, зв'язків установи, її працівників, особливо відділень, з громадськістю, школами, сільськими радами, мобілізації зусиль на створення кращих умов для налагодження цих зв'язків.

З обговорюваних питань дирекція заповідника прийняла відповідне рішення. Дано конкретні доручення виконавцям.

природоохоронними органами, здійснення профілактично-роз'яснювальної роботи серед населення та відпочиваючих.

Із забезпечення розвитку рекреаційної діяльності на колегії відмічено, що у звітному періоді у КБЗ створено рекреаційний об'єкт – візит-центр в географічному центрі Європи. Установа в числі тих, хто стабільно впродовж попередніх та нинішнього років займається розвитком рекреаційних маршрутів та об'єктів, їх належного оформлення засобами наочності, рекреаційний продукт широко пропагується і рекламується у ЗМІ. Готується до відкриття ще один важливий рекреаційний об'єкт – інфоцентр на сідловині під горою Говерла.

З поміж інших, на колегії

працівників заповідної справи, участь у фестивалях «Золотий нарцис», «Берлібаський банош», «Тиса – молодша сестра Дунаю» та ряд інших.

Особливо було відзначено зусилля КБЗ у зміцненні міжнародного співробітництва з природозаповідними установами, урядовими та неурядовими організаціями в рамках Конвенції про охорону біологічного різноманіття «Партнерство для фінансування природоохоронних територій», а також про водно-болотні угіддя та щодо збереження українсько-словацького об'єкту всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат», реалізації українсько-німецько-австрійського проекту «Розробка концепції стратегічного

ДНІ ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ В ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОМУ ЦЕНТРИ

Сьогодні на Закарпатті працює понад сто музеїв та до двадцяти візит-центрів. Серед них гідне місце посідає еколого-освітній центр КБЗ у географічному центрі Європи. Відкритий 5 червня 2010 року для найближчої мети – екоосвіти, інформування, виховання населення у дусі любові і збереження природи рідного краю.

Впродовж періоду, що минув, його відвідало понад три тисячі туристів, половина з яких – іноземці із Росії, Румунії, Чехії, Німеччини, Угорщини, США, Італії, Франції та багатьох інших держав. А сприяє цьому, зокрема, й те, що він збудований в географічному центрі Європи. Відвідавши його, туристи несуть з собою в різні краї та країни відомості про велич, унікальність, самобутність цієї чудової гірської місцини Карпат, історію, культуру, ремесла і побут, звичаї та обряди горян.

У Всесвітній день туризму та Дні Європейської спадщини, які відзначалися нещодавно, відвідування нашого

візит-центру було безкоштовним. А для проведення екскурсій у цей період було залучено школярів Костилівської загальноосвітньої школи 11-х класів. Завдяки завучу Л. Боботі та автору цих рядків, з їх числа підготовлено юних екскурсоводів. Із захопленням вони розповідали відвідувачам про наш чудовий край, полонини, Гуцульщину, звичаї, обряди, гори, ліси, ріки та озера.

На підході до садиби еколого-освітнього центру піснями та коломийками відвідувачів зустрічав зразковий учнівський оркестр гуцульських інструментів ЗОШ №4 м. Рахова.

Цього дня наш еколого-освітній центр у центрі Європи відвідало понад 150 школярів із ЗОШ Рахова, Ділового, Костилівки та понад 200 туристів із різних куточків України й із-за кордону. Всі вони були задоволені почутим та побаченим, залишили хороші відгуки у журналі відвідувачів.

Мар'яна БЕДНАР,
завідувачка еколого-освітнього
центру КБЗ у центрі Європи.

ЦІННІ ФЛОРИСТИЧНІ ЗНАХІДКИ ПОЛЬОВОГО СЕЗОНУ

У 2010 р. минає 15 років з дня прийняття міжнародною спільнотою у Севільї Стратегії збереження біорізноманіття, яка визнана однією з найважливіших сучасних проблем всього людства. І тому, надаючи пріоритетного значення цьому питанню, ООН оголосила 2010 рік роком біорізноманіття.

Важлива роль у збереженні біотичної і ландшафтної різноманітності відводиться природоохоронним територіям і, особливо, біосферним резерватам, одним із яких є КБЗ. На даний час у заповіднику, в основному вже завершена інвентаризація флори вищих судинних рослин, яка нараховує понад 1360 видів. Щорічно продовжуємо вивчення флори нижчих рослин і грибів. Можна констатувати, що на території КБЗ зростає понад 450 видів мохів, 470 – лишайників, 460 – водоростей і до 400 видів грибів.

Рослинний світ КБЗ представлений значною кількістю рідкісних і зникаючих видів рослин, з яких 205 включено до останнього видання Червоної книги України (2009р.). Червонокнижна флора КБЗ нараховує вищих судинних рослин 150 видів, мохів відповідно – 5, лишайників – 21, водоростей – 20 і грибів – 9 видів. Слід відмітити, що для певної кількості видів у Червоній книзі України подається інформація про їх зростання на території заповідника, в той час як у гербарії КБЗ дані про їх збори відсутні.

У цьогорічному польовому сезоні авторів цих рядків пощастило підтвердити зростання двох дуже рідкісних для українських Карпат червонокнижних видів з родини орхідних. Зокрема, у липні ц.р., у мішаному смерековому пралісі Черногірського ПНДВ (квартал 6 виділ 37), був описаний Коральковець тричінадрізаний, а в буковому лісі біля стежки, що веде до Соколиного берда (Кузій-Свидовецький ПНДВ кв.17 вид.12) 28 червня зареєстровано і зафотографовано квітучу особину Епіпогіуму безлистоного. У буковому пралісі Груниківського лісництва Буштинського держлісгоспу (кв.10. вид.11, територія КБЗ без вилучення) 20 квітня зафіксоване одне з двох місцезростань у заповіднику Цибулі ведмежої. Другий локалітет даного виду зберігається в заповідному масиві Юліївських гір на Виноградівщині.

Влітку, під час обстежень гірських озер і боліт, експедицією працівників КБЗ під керівництвом заступника директора заповідника з науково-дослідної роботи Василя Покин'ячереда, у Свидовецькому масиві, у підніжжі гори Близиці, вперше виявлено зростання на торфовищі Журавлини болотної. Завідувач ботанічної лабораторії Микола Волошук на шилах Говерли і Петроска описав нові для КБЗ знахідки дуже рідкісного червонокнижного виду Соссюреї альпійської.

Дмитро СУХАРИЮК,
завідувач лабораторії лісознавства КБЗ.

РІДКІСНІ ВИДИ ЖУКІВ НАШОГО ЗАПОВІДНИКА

Жуки – найбільша за чисельністю група комах, які різняться за розмірами, життєвими формами та середовищем існування. Характерною особливістю цієї групи є наявність жорстких надкрил, що захищають складені перетинчасті задні крила, гризучий ротовий апарат та повне перетворення при метаморфозі.

Жуки викликають неабияке зацікавлення любителів природи та колекціонерів, поступаючись в цьому лише метеликам. Насамперед, у колекції потрапляють жуки, що мають або великі розміри, гарне барвисте забарвлення, або рідко зустрічаються у природі. Такий інтерес до цієї групи ще більше знижує чисельність популяції окремих видів і переводить окремі групи жуків до категорії рідкісних.

Карпатський біосферний заповідник репрезентує найбільш характерні для Карпат та Закарпаття біотопи, що зумовлює наявність багатого фауни, зокрема жуків. Високогірні луки, мішані та хвойні ліси, праліси, низинні луки дають можливість побачити представників різних середовищ існування.

Найбільший інтерес викликають рідкісні види жуків, що занесені до Червоної книги України та різноманітних міжнародних Червоних списків і зустрічаються на території заповідника. До таких відносяться, наприклад, **жук-самітник** (*Osmoderma eremita* (Scop.)), що мешкає у старих широколистяних і мішаних лісах і віддає перевагу дуплистим деревам. Дорослі жуки живляться соками дерев, а личинки розвиваються за рахунок гниючої деревини листяних порід дерев.

Жук-олень (*Lucanus cervus* L.) – великий красивий жук, що населяє широколистяні та мішані ліси Карпатського заповідника. Живиться гниючою деревиною стовбурів дерев. Зменшуючи кількість старих та мертвих дерев у наших лісах, ми знищуємо також місця знаходження цих комах.

Також рідкісним є **вусач альпійський** (*Rosalia alpina* (L.)), який мешкає у букових пралісах Угольсько-Широколузанського та Кузій-Свидовецького масивів заповідника. Надає перевагу пересихаючим деревам, заселяє мертві стовбури.

Мешканець високогір'я Альп та Карпат – **турун Фабра** (*Carabus fabricii* Duftschmid). В Україні він зустрічається тільки у Горгонах, Черногорі та Мармарошах. Мешкає серед кам'яних розсіпів високогір'я. Живиться дрібними безхребетними – кільчастими червами, личинками та імагами комах.

Жук-носоріг (*Oryctes nasicornis* (L.)) завжди викликає захоплення своїм незвичайним виглядом. Населяє мішані ліси на території заповідника. Надає перевагу рослинним залишкам – опалому листю, мертвій деревині.

Красотіл пахучий (*Calosoma sycophanta* (L.)) населяє широколистяні

Жук-самітник

Жук-олень

Вусач альпійський

та мішані ліси. Веде нічний спосіб життя. Живиться переважно гусінню метеликів, тому його часто використовують для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур.

Вусач великий дубовий (*Cerambyx cerdo* (L.)) – жук, що населяє природні діброви, штучні насадження дуба. Надає перевагу старим дуплистим деревам. Дорослі особини живляться соком дерев, личинки – мертвою деревиною.

Ці рідкісні комахи не повинні зникнути з наших лісів. Бережімо їх!

Віра ПОКИН'ЯЧЕРЕДА,
молодший науковий співробітник
зоологічної лабораторії КБЗ.

ЗА ПОКЛИКОМ ДУШІ

Про Дмитра Івановича Куріна, інженера з охорони фауни Карпатського біосферного заповідника, написано і розказано багато. Як не-як чоловік днями відсвяткував своє 74-річчя. Із них охороні і відтворенню багатств лісу віддав більше пів віку. Але скільки б хто і що не писав й розповідав, знаходять в його біографії все щось нове, немов би заново почуте, разом з ним пережите...

Ось і зараз, коли удвох сиділи і думками поринули у далечінь років його дитинства, яке проходило у селі Присліп на Міжгірщині, він відверто признався: «Я тоді не мріяв, що доля так тісно пов'яжеться з лісом, природою. Навпаки, чомусь завжди в дитинстві мене тягнуло до залізничної. Так і виносив у собі потаємну думку – стати залізничником...».

Батько хлопця увесь час трудився в лісі: спершу – лісорубом, пізніше – лісником. Іншої роботи не було, а сім'ю із шістьох душ потрібно було годувати. І він хлопчиком привчався до роботи в лісі. Без особливого бажання, за наполяганням батька, поступив у Сторожинецький лісотехнікум, який закінчив у 1956 році. Працював майстром у Міжгірському лісгоспі. Звідти в армію призвали. А після демобілізації з її лав повернувся додому і працював техніком-лісвником у Синеверській Полянці. Потім була посада інженера лісогосподарського відділу Міжгірського лісоком-

бінату. Одночасно заочно вчився і закінчив Львівський лісотехнічний інститут.

Так склалося, що життєва дорога привела Д. Куріна на Рахівщину ще в далекому 1964 році. Трудився помічником лісничого Устеріцького лісництва Рахівського лісокомбінату. Якраз на той період припало створення Карпатського державного заповідника, а частину території лісокомбінату було передано у його відання із створенням Чорногірського лісництва, яке він очолив. Через два роки став лісничим Устеріцького лісництва згаданого лісокомбінату. А згодом знову повернувся у заповідницьке Чорногірське. Через його руки, душу і серце пройшло становлення цих виробничих підрозділів, добір і формування кадрів охоронців лісу в них. Довелося будувати приміщення, усю інфраструктуру з нуля, одночасно дбати про охорону, відтворення багатств природи.

– Вже з юних років, особливо, коли почав працювати, – розповідає співбесідник, – зрозумів, що без сумлінного ставлення до роботи, без наполегливості, чітких орієнтирів і критеріїв у житті, позитивних результатів не домогтися ні в чому. Мій прагматизм в дечому і деколи заважав, бо начальству не завжди подобалися моя прямота і відвертість. Хоча, врешті-решт, перемагав здоровий глузд. І все ставало на свої місця.

У заповіднику Дми-

тро Іванович, на посаді лісничого Чорногірського лісництва, пропрацював аж до 2004 року. І хоч мав право на заслужений відпочинок, роботу не полишив. І по нині трудиться в установі інженером з охорони фауни. Її видовий і кількісний склад різноманітний і зумовлений поясною, ландшафтним різноманіттям територій. Досить сказати, що він налічує понад 3000 видів тварин і птахів, із яких до Червоної книги занесені 135.

У заповіднику діє особливий режим охорони лісових тварин. Про все це дбає великий загін державної служби охорони, науковців. Але фахівцем з великої букви в усіх питаннях життя цієї біоти вважають Д. Куріна. До нього йдуть за порадою, щоб віддатись щось нове й особливе із поведінки звірів у природі. Він добре знає місця їх оселищ, складнощі процесів, які властиві фауністичному світові окремих його видів. Ось і зараз, у розмові зачіпаючи таке важливе питання як зростання популяції оленя карпатського благородного, причини, що це обумовлюють, зі знанням справи Д. Курін констатує: для того, щоб ця чисельність зростала, потрібно, аби місця таких оселищ були з'єднані територіально суцільними охоронними зо-

нами для вільної міграції тварин.

Для примноження фауни, впевнений Д. Курін, нам потрібно повчитися і сміливо запроваджувати закордонний досвід масового розведення диких тварин різних видів, займатися рибальством на науковій основі, зберігаючи рівновагу у природі. Для нашого заповідника характерним є те, що володіємо значними територіями, особливо – листяних лісів, а також водоймами, де, як взірець, можна у природних умовах розмножувати фауну і використовувати це як продукт для привабливання туристів.

Ще багато різних проблем охорони природи, формування населення високої екологічної культури, світогляду, торкнувся у бесіді, своїх роздумах Д. Курін. І я все більше переконувався, що цей свідущий у багатьох проблемах і тонкощах охорони природи чоловік, прийшов у заповідну справу не випадково, а за покликом душі.

Василь БОЙЧУК.

ЯК БОРОТИСЯ ІЗ ГРИПОМ?

Найпопулярнішими засобами профілактики грипу серед українців є часник і цибуля.

Як повідомляє УНІАН, про це свідчать результати опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова.

Соціопитування свідчать, що часник і цибулю як засоби профілактики грипу назвали 58,3% опитаних (респонденти могли дати всі необхідні відповіді). Четверть респондентів, щоб запобігти грипу, їдять більше фруктів, зокрема цитрусових (25,6%), та приймають вітаміни (24,6%). 16,3% опитаних вживають імуностимулюючі засоби, а 12,6% намагаються уникати людних місць. 7,1% респондентів заявили, що вони зробили щеплення проти грипу, а кожен п'ятий (20,6%) не застосовує жодних засобів профілактики.

Якщо громадяни все ж захворіють на грип, то третина з них (35,4%) лікується народними методами, а ще третина (33,9%) лікується народними методами, але із застосуванням сучасних ліків. 15,7% опитаних лікуються виключно сучасними лікарськими засобами. Просто "вилежуються" і ніяк не лікуються 6,2% громадян, а ще 6,3% ніяк не лікуються і переносять хворобу на ногах.

Адреса редакції:

вул. Красне Плесо, 77, а/с 8, м. Рахів, 90600 Закарпатська обл.

Контактні тел: (03132) 2-21-93, 2-29-14.

Ел. пошта: cbr-rakhiv@ukr.net

<http://cbr.nature.org.ua>

Засновник і видавець: Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25. 01. 2006 року.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),

Василь Бойчук (редактор),

Василь Покин'черета,

Юрій Беркела,

Дмитро Сухарюк,

Ярослав Довганич,

Йосип Бундзяк,

Олег Борик (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газету віддруковано у Хустській районній друкарні.

Замовлення №

Тираж 1000 примірників.